

บทที่ 2

ความสำคัญของเพลงในทางการเมือง

เพลงนั้นถือได้ว่าเป็นภาษาแห่งอารมณ์ ซึ่งคีตกวีหรือนักแต่งเพลงได้พยายามกระตุ้นออกมาเป็นเสียงเพลง มีทั้งที่จงใจกระตุ้นและที่เกิดจากประสบการณ์ของตนเอง ดังกล่าวแล้วในตอนต้นว่าเพลงเป็นสื่อกลางในการติดต่อและการทำความเข้าใจกันระหว่างมนุษย์ที่เก่าแก่ที่สุด เพลงจึงเป็นภาษาหรือเป็นเครื่องมือที่สำคัญของมนุษย์ในการสื่อความคิดต่อกัน ซึ่งการสื่อความคิดนี้จะมี 2 ลักษณะคือ¹

1. การสื่อความคิดในเรื่องที่เป็นความจริง ซึ่งสามารถพิสูจน์ได้ การสื่อความคิดประเภทนี้ไม่ก่อให้เกิดปัญหาถกเถียงมากนัก เนื่องจากการอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นจริงด้วยเหตุผลและสามารถพิสูจน์ได้

2. การสื่อความคิดในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณค่าต่าง ๆ ซึ่งสามารถก่อให้เกิดการยอมรับในคุณค่าเหล่านั้นได้ การสื่อความคิดประเภทนี้ก็คือ การชักจูงใจให้คล้อยตาม ซึ่งก็หมายถึงเพลงประเภทปลุกใจซึ่งมีไขกันอยู่ในทุกสังคมมนุษย์นั่นเอง

เอเดิลแมน ได้ให้ความเห็นว่า เนื่องจากการเมืองเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจของบุคคลที่มีอำนาจปกครอง ว่าใครจะได้อะไรในการแบ่งปันสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม ดังนั้นการแสวงหาสิ่งเหล่านี้ก็จะกระทำได้สองทางด้วยกันคือ ด้วยคำพูดและด้วยกำลัง การใช้ภาษาเพื่อเหตุผลและประโยชน์ทางการเมืองจึงช่วยให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถได้มาซึ่งสิ่งที่ปรารถนาและในขณะเดียวกัน ก็ทำให้บุคคลอื่น ๆ ยอมรับในความชอบธรรมของสิ่งที่บุคคลนั้น ๆ ได้มาครอบครองด้วย²

¹ ธียอนันต์ สมุทวณิช และกนก วงษ์ตระหง่าน, ภาษากับการเมือง (กรุงเทพมหานคร : โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย สำนักงานอธิการบดี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), หน้า 1.

² Murray Edelman, The Symbolic Uses of Politics (Chicago : University of Illinois Press, 1970), p. 114.

ชาร์ลส์ เมอริยม กล่าวว่ ลัทธิการเมืองนั้น ประกอบด้วยความคาดหวัง (Expectations) และความต้องการ (Demands) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางอำนาจ และการใช้อำนาจในสังคม เมอริยมอธิบายว่า ลัทธิการเมืองนั้น สัมพันธ์กับสิ่งที่คนเชื่อ ซึ่งเรียกว่า Credenda และสิ่งที่คนนิยมชมชอบที่เรียกว่า Miranda สิ่งที่คนนิยมชมชอบ (Miranda) ได้แก่ สัญลักษณ์แห่งอารมณ และความผูกพันที่มีต่อความเชื่อทางการเมือง เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความนิยมชมชอบ และความกระตือรือร้นซึ่งจะนำไปสู่การมีศรัทธา และมีความภักดี อันจะก่อให้เกิดความตระหนักในการที่คนเรามีเอกลักษณ์ร่วมกัน สัญลักษณ์เหล่านี้ ได้แก่ ชนชาติ พิธีการต่าง ๆ เพลงชาติ ประวัติวีรบุรุษของชาติ นิยายปร่ำปราทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนในชาติ เป็นต้น ในสังคมทุกสังคมจะมีสัญลักษณ์ที่เฉพาะในทางการเมืองในรูปของถ้อยคำเสมอ เช่น คำที่เป็นสัญลักษณ์ทางการเมืองของสังคมอเมริกัน ได้แก่ คำว่า ลิทธิ อิสระภาพ ประชาธิปไตย และความเท่าเทียมกัน เป็นต้น คำเหล่านี้ก่อให้เกิดอารมณ์หรือความรู้สึกร่วมกันในหมู่ประชาชน ไม่ว่าจะมีความเชื่อชาติ ดินที่อยู่ อาชีพ ศาสนาต่างกันอย่างไรและก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน³ ในขณะที่คำดังกล่าวทำให้คนอเมริกันมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่ในสังคมอื่น เช่น สังคมไทย คำเหล่านี้ อาจให้ความหมายและอารมณ์ที่แตกต่างกันไปในกลุ่มบุคคลต่าง ๆ จนก่อให้เกิดความขัดแย้งกันก็เป็นได้ และคำที่ก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของสังคมไทยก็อาจจะได้แก่กลุ่มคำอื่น เช่น ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นต้น

การใช้สัญลักษณ์และภาษาในบทเพลงปลุกใจ มักจะใช้เพื่อเป็นการแสดงบางสิ่งบางอย่างหรือเพื่อเรียกร้องให้มีการกระทำบางอย่าง ซึ่งส่วนมากแล้ว มักจะเป็นไปในลักษณะของการเรียกร้องให้มีการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งมากกว่าอย่างอื่น หากไม่ใช่ว่าการเรียกร้องก็จะมีลักษณะเป็นการแสดงความเชื่อมโยงกับสัญลักษณ์บางประการ เช่น "ความเป็นคนไทย" ซึ่งเพลงในระดับชาติส่วนใหญ่มักจะอ้างถึงสำหรับเพลงในระดับกองทัพและกองกำลังนั้นก็มักอ้างถึงสัญลักษณ์ของกองทัพหรือ

³Ibid., p. 133-149.

กองกำลัง เบน กองทัพอากาศอ้างถึงปีกสีเทา ขงรุปราร์ม กองทัพเรืออ้างถึง ต้น
ประตู ดอกประตู าลา เป็นต้น

ท่วงทำนอง (style) ในการใช้ภาษา ก็เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ การใช้
ภาษาของเพลงในระดับต่างกัน ก็จะมีท่วงทำนองที่ต่างกัน และการใช้ภาษาของเพลง
ในสมัยต่างกันก็มีท่วงทำนองที่ต่างกันเช่นกัน ลักษณะของท่วงทำนอง (style) ของ
ภาษาในเพลงปลุกใจนั้นจะอยู่ในประเภทของภาษาที่ใช้เพื่อชักชวน (Hortatory
Language) ซึ่งเป็นประเภทหนึ่งใน 4 ประเภทของการแบ่งท่วงทำนองของภาษา
ของเอเคลแมน⁴ ภาษาที่ใช้เพื่อชักชวนนี้จะมีลักษณะเป็นการ เรียกร้องให้บุคคลที่เป็น
กลุ่มเป้าหมาย ซึ่งมักจะเป็นบุคคลจำนวนมากให้สนับสนุนนโยบายนั้นหมายถึงว่า จุด
มุ่งหมายที่สำคัญของเพลงปลุกใจ ได้แก่ การชักจูง ให้ผู้ฟังยอมรับและสนับสนุนในสิ่ง
ที่เพลงกล่าวถึง ซึ่งจะมีทั้งในทางส่งเสริมและห้ามปราม เช่น การแนะนำว่า ควร
ทำอย่างไร ต้องทำอย่างไร และการห้ามว่า ไม่ควรทำอย่างไร หรือ อย่าทำอย่างไร
 เป็นต้น โดยในแต่ละเพลงอาจมีการชี้แนะอย่างชัดเจนหรืออาจใช้ความหมายเป็นนัย
ก็ได้ ทั้งนี้ลักษณะของภาษาที่ใช้ในเพลงปลุกใจ จะประกอบด้วย ความคิดพื้นฐาน
(Premises) การอ้างถึงสิ่งที่เกี่ยวข้อง (Inferences) และข้อสรุป (Conclu-
sion) สำหรับข้อสรุปนั้นอาจเป็นการแสดงให้เห็นจริงหรือให้คำมั่นสัญญา หรืออาจ
เป็นการขู่ (Threat) ก็ได้เช่น แสดงให้เห็นว่าคนไทยนั้นรักอิสระเสรี หรือให้คำมั่น
สัญญาว่า หากเราป้องกันรักษาชาติไว้ได้เราก็จะมีอิสระเสรีตลอดไป หรืออาจขู่
หากปล่อยให้ศัตรูครอบครองไทย เราจะต้องตกเป็นทาสของเขาและทำอะไรอย่าง
เสรีมิได้อีกต่อไป เป็นต้น

⁴เอเคลแมน ได้แบ่งท่วงทำนอง (style) ของภาษาทางการเมืองไว้
4 ประเภทด้วยกัน คือ 1. ภาษาที่ใช้เพื่อชักชวน (Hortatory Language)
2. ภาษาทางกฎหมาย (Legal Language) 3. ภาษาทางการบริหาร (Adminis-
trative Language) และ 4. ภาษาในการต่อรอง (Bargaining Language)

ภาษาที่ใช้ในเพลงปลุกใจเป็นการใช้ภาษาในวงกว้าง เพราะต้องเรียกร้องให้กลุ่มคนจำนวนมากให้ความสนับสนุนต่อข้อเสนอในเพลง และเนื่องจากการเรียกร้องความสนับสนุนเป็นการชักจูงใจให้คล้อยตาม มิใช่คำสั่งที่บังคับให้คนปฏิบัติตาม ภาษาที่ใช้จึงเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับการอาศัยเหตุผลอธิบายข้อเสนอต่าง ๆ การใช้ภาษาประเภทนี้จึงเป็นการใช้ภาษาเพื่อการแข่งขันทางการเมือง ในการแสวงหาความสนับสนุนและความชอบธรรม ในเมื่อเป็นเช่นนี้บทบาทของการใช้ภาษาในเพลงปลุกใจจึงมิใช่จำกัดอยู่แต่เพียงการอธิบายหรือพรรณนาความรู้สึกและอารมณ์ของผู้แต่งเพลงอย่างเพลงสรรเสริญโดยทั่วไป เท่านั้น แต่ยังสามารถปลุกเร้าอารมณ์ (Evoke) ของบุคคลจำนวนมากหรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ได้อย่างดีอีกด้วย ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้ก็คือลักษณะเฉพาะของเพลงประเภทปลุกใจนี้เอง นอกจากนี้เพลงปลุกใจยังมิได้เป็นเพียงการใช้ภาษาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่เป็นการใช้ลักษณะทางดนตรี ซึ่งหมายถึง จังหวะ (Rythm) ทำนอง (Melody) ตลอดจนการเรียบเรียง (Arranging) ประกอบกันเข้าไปด้วยกับเนื้อหาของเพลงซึ่งเป็นภาษา อันมีผลทำให้หน้าหนักของการชักจูงหรือใช้เพลงปลุกใจเพื่อเหตุผลและผลประโยชน์ทางการเมือง จึงมีอยู่มากกว่าการใช้ภาษาแต่เพียงอย่างเดียว

เพลงปลุกใจกับการเมืองไทย

ในสมัยสมบูรณาสิทธิราชยุคแรก ๆ นั้น ยังไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เพลงปลุกใจ ในลักษณะของการชักชวน (Hortatory Language) เนื่องจากประชาชนยังไม่มีสิทธิเสรีภาพและไม่มีส่วนร่วมทางการเมือง พระมหากษัตริย์ปกครองในลักษณะของการใช้อำนาจในแบบเทวสิทธิ์ (Divine Right) คือ ถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นเทพเจ้าที่อวตารลงมา ความเป็นเทวราชานี้ปรากฏเด่นชัดมากในสมัยอยุธยา ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ ศักดิ์ของเทวราชาก็เริ่มลดถอยลง การใช้อำนาจของพระมหากษัตริย์จะอ้างถึง การจรโลงพุทธศาสนา และการเป็นผู้นำเอาอาณาประชาราษฎร์ให้บรรลุถึงความสุข ด้วยเหตุนี้พระราชอำนาจอันชอบธรรมและพระบรมเชษานุภาพก็มาจากพระราชกรณียกิจที่ผูกพันกับศาสนา และอาณาประชาราษฎร์ ในลักษณะของพระมหากษัตริย์คุณ เกิดความร่มเย็นเป็นสุข ซึ่งถือเป็นหน้าที่ของ

ประชาชนทั้งปวงที่ต้องตอบแทนพระองค์ด้วยการรับราชการ ไม่ว่าจะเป็นมุลนาย หรือไพร่⁵

แทบจะกล่าวได้ว่า มันเป็นเรื่องจริงที่ศาสนานั้นมีความผูกพันกับเพลงอย่างลึกซึ้ง ไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดทั้งสิ้น อย่างเช่นศาสนาพุทธมีทสวดที่เป็นจังหวะช้า ๆ มีทำนอง (Melody) ที่วนไปวนมา เป็นแบบฉบับอย่างหนึ่ง ซึ่งที่จริงแล้วก็คือเพลงสวดนั่นเอง เพียงแต่ไม่มีการเคาะจังหวะประกอบ ศาสนาอิสลามนั้นการอ่านคัมภีร์กุรอ่านก็เป็นทำนองเพลงการทำพิธีงักเต็กของชาวจีนก็มีลักษณะเป็นเพลงซึ่งมีจังหวะเคาะประกอบด้วย เช่นเดียวกับศาสนานิกายต่าง ๆ ของญี่ปุ่นที่มีการเคาะจังหวะประกอบเพลงสวดด้วย แต่ที่เห็นได้ชัดก็คือในศาสนาคริสต์เพราะในเพลงสวดของศาสนาคริสต์นั้นมีทั้งจังหวะและทำนองทั้งยังมีเครื่องดนตรีเล่นประกอบด้วย จะเห็นได้ว่ามีเพลงสวดอยู่มากมายในยุโรปสมัยกลางที่แต่งโดยคีตกวีที่มีชื่อเสียงต่าง ๆ ซึ่งวงการดนตรีในยุคนั้น มักจะเริ่มต้นและแพร่หลายเป็นที่นิยมกันตามศาสนสถานต่าง ๆ ก่อนเช่น Johan Sebastien Bach ก็เริ่มต้นชีวิตนักดนตรีของเขาจากการเป็นนักร้องประจำโบสถ์เซนต์ไมเคิล ในปี ค.ศ. 1701⁶ หรืออย่าง mozart ผู้มีชื่อเสียงก็เป็นบุตรของหัวหน้าวงดนตรีประจำสำนักงาน Archbishop ที่ Salyburg⁷ เป็นต้น นอกจากนี้เพลงยังมีความผูกพันต่อตัวผู้มีอำนาจปกครองหรือพระมหากษัตริย์อยู่มากด้วย อย่างในยุโรปสมัยกลางนั้นตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงเจ้าเมืองเล็ก ๆ ก็ชอบฟังดนตรีและมีไม่น้อยเลยที่มีความสามารถทางดนตรี

⁵ อัญชลี สุสายัณห์, "ความเปลี่ยนแปลงของระบบไพร่และผลกระทบต่อสังคมไทย ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว" (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 116.

⁶ สุก ทศพร, ดนตรีศึกษา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงชน), หน้า 106.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 113.

เป็นเยี่ยม ซึ่งในยุคต้น ๆ นั้น เพลงก็เป็นประเภทเพลงสวคเป็นส่วนใหญ่ หรือไม่ก็
เป็นเพลงประเภทละคร ซึ่งมีเนื้อเรื่องที่มีลักษณะเป็นเทพนิยายหรือเรื่องลึกลับ
มหัศจรรย์ (Myth)

ในปี ค.ศ. 1747 พระเจ้าพระเคอวิมหาราชทรงตีพระทัยเป็นอย่างมากที่ได้
พบ Bach อย่างไม่คาดฝัน⁸, Mozart มีชื่อเสียงมาตั้งแต่เด็ก ๆ โดยได้รับการ
ยกย่องจากราชสำนักทุกแห่ง⁹ พวกชนชั้นสูงของกรุงเวียนนาจำนวนไม่น้อยที่นิยมซื้อ
บทเพลงของ Beethoven ไปเล่นตามวัง¹⁰ เมื่อ Chopin อายุได้ 15 ปี ได้
แสดงคอนเสิร์ตและพระเจ้าซาร์แห่งรัสเซียทรงพอพระทัยมากถึงกับพระราชทานแหวน
เพชรให้เป็นรางวัล¹¹ ราชสำนักกษัตริย์แห่ง Saxony ได้อุปถัมภ์ Richard
Wagner ให้เป็นผู้นำวงดนตรีของราชสำนัก¹² ราวปี ค.ศ. 1840 าล่า เหล่านี้
ล้วนเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงความผูกพันของเพลงต่อระบอบการปกครองแบบ
สมบูรณาญาสิทธิราช หรือพระมหากษัตริย์ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิด
ระหว่างคีตกวีหรือผู้แต่งเพลงกับพระมหากษัตริย์ในรูปของการเข้ารับราชการ ซึ่งมี
ส่วนคล้ายกับในสังคมไทย

ในสังคมไทยนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับเพลงก็เป็นเช่นเดียวกัน
กับในยุโรปสมัยกลาง กล่าวคือ พระมหากษัตริย์ทรงมีความผูกพันกับเพลงอย่าง
ลึกซึ้ง พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ของไทยมีความสนพระทัยในการดนตรีเป็นอย่างยิ่ง

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 110.

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 115.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 121.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 127.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 136.

ทั้งยังมีความสามารถในทางดนตรีเป็นอย่างดีแทบทุกพระองค์ นักดนตรีไทยที่มีความสามารถได้รับความสนพระทัยจากพระมหากษัตริย์มาก และนักดนตรีไทยเหล่านี้ก็ล้วนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์และราชทินนามกับเงินจำนวนมาก ทั้งยังมีตำแหน่งหน้าที่ทางราชการอีกด้วย อย่างเช่น ในกรณีของครุมีแขก (มี คุริยางกูร) นั้น ก็ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น "พระประดิษฐไพเราะ" เนื่องจากพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าทรงโปรดปรานเพลงที่ท่านนำไปบรรเลงถวายเมื่อ พ.ศ. 2396¹³ และรัชกาลที่ 3 ก็ยังทรงเคยชมไว้ในคำกลอนไหว้ครูบทหนึ่งว่า "ครุมีแขกคนนี้เขาคีครัน เป่าทยอย ลั่นบรรเลงลือ" เป็นต้น

บทบาทและภารกิจของพระมหากษัตริย์ในช่วงต่อ ๆ มาได้รับการเปลี่ยนแปลงและมีเพิ่มมากขึ้น ซึ่งเป็นไปตามความผันผวนของสถานะแวดล้อม และสภาพของปัญหาที่แตกต่างกัน หากแต่ว่าพระราชภารกิจหลักของพระมหากษัตริย์ก็ยังคงเป็นการบำรุงและปกป้องพุทธศาสนาให้คงอยู่มาทำลาย โดยเฉพาะในรัชกาลที่ 4 อันเป็นยุคที่ไทยเปิดสัมพันธ์ไมตรีกับนานาประเทศทางตะวันตก การหลั่งไหลเข้ามาของวิทยาการตะวันตก ทำให้รูปแบบและบทบาทของพระมหากษัตริย์แปรเปลี่ยนไป กล่าวคือ มีความผสมผสานกันระหว่างกษัตริย์ตะวันออกกับกษัตริย์ตะวันตก บรรดาศักดิ์ธรรมเนียมและราชประเพณีต่าง ๆ ได้รับการปรับปรุงขึ้นใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้มีพระมหากษัตริย์ไทยมีคุณสมบัติที่น่ายกย่องและเป็นที่ยอมรับในหมู่ชาวต่างประเทศ ที่สำคัญก็คือ สถาบันพระมหากษัตริย์มีความเป็นมนุษย์มากขึ้น แม้วาความเชื่อในเรื่องบุญบาปมีจะยังคงมีอยู่ แต่ก็มิใช่เป็นเรื่องของเทวราชา กลับเป็นธรรมราชาผู้ทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับประชาชนมีความใกล้ชิดเพิ่มมากขึ้น นั่นคือ แม้ว่าบทบาทและเป้าหมายแห่งพระราชกรณียกิจจะเปลี่ยนแปลงไปโดยเน้นที่ผลประโยชน์ของชาติ และความผาสุกแห่งมวลชน แต่พระมหากษัตริย์ก็ยังคงไว้ซึ่งความเป็น "ผู้มีบุญบาปมี" ซึ่งแตกต่างจากการปกครองโดยกษัตริย์ในที่อื่น ๆ ในยุคนี้นายกรเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมือง โดยเริ่มจะมีหน้าที่ของประชาชนที่ควรรับใช้ชาติ เสียสละตนเพื่อ

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

ผลประโยชน์ของประเทศชาติ และมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์
 ลักษณะเช่นนี้มีต่อมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 สถาปการณ์ในสังคมไทยช่วงปลายสมัย
 รัชกาลที่ 5 เป็นเรื่องของความแปลกใหม่ที่มีผลจากระบบการศึกษาและการ
 เปิดรับเทคโนโลยีของตะวันตก แม้ว่าจะจำกัดเฉพาะในกรุงเทพฯ แต่ก็เป็นส่วน
 รวมของความเจริญ และเป็นที่ยอมรับของข้าราชการ กองทัพ และปัญญาชน ซึ่งส่ง
 ผลต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับการปกครองไทยในเวลาต่อมา พลเมืองไทยใน
 กลุ่มที่กล่าวถึงนี้ จึงมีไขคนใจหรือไม่มีความรู้ เรื่องการปกครองหรือจะยอมรับ แต่
 การเป็นผู้อยู่ใต้อำนาจแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป จึงทำให้เกิดปัญหาแก่ผู้ปกครอง
 หรือพระมหากษัตริย์ ทำให้ความเชื่อในพระราชาธิบายของพระมหากษัตริย์ลดน้อยลง
 ประชาชนเริ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองมากขึ้น ทั้งยังเรียกร้องให้เห็น
 ความสำคัญของพลเมืองในฐานะเจ้าของชาติร่วมกัน อย่างไรก็ตาม ประชาชนกลุ่มนี้
 ยังคงมีจำนวนน้อย การท้าทายอำนาจของพระมหากษัตริย์จึงเป็นเพียงการ เริ่มต้น
 เท่านั้น ในขณะที่เพลงไทยยังไม่ปรากฏเนื้อความที่ท้าทายอำนาจของระบอบ
 สมบูรณาญาสิทธิราช ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความผูกพันระหว่างพระมหากษัตริย์กับ
 เพลงยังมีอยู่มาก ประกอบกับผู้แต่งเพลงยังพอใจกับการรับราชการด้วย
 "พระมหากษัตริย์คุณ" ของพระมหากษัตริย์ทำให้บทเพลงที่จะคัดค้านอำนาจกษัตริย์
 ไม่ปรากฏหรืออาจเป็นเพราะยังมีความเกรงกลัวในพระอำนาจของพระมหากษัตริย์
 ก็ได้ อย่างไรก็ตาม เพลงไทยก็เริ่มขยายวงของความนิยมไปสู่เจ้านาย พระบรมวงศ
 นวงศ์ และเชื้อพระวงศ์ต่าง ๆ ของพระมหากษัตริย์มากขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น
 พวกเจ้านายต่างก็มีวงมโหรี วงปี่พาทย์ และวงเครื่องสายกันหลายพระองค์ เพื่อ
 ใช้นรเพลงในยามว่างหรือเวลาว่างสำคัญ ๆ¹⁴ เพลงในยุคนี้ก็เป็นเช่นเดียวกับ
 สถาบันพระมหากษัตริย์ คือ มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปบ้างแต่เนื้อหาที่ยังคงติด
 อยู่กับสิ่งที่เหนือธรรมชาติ (Super Nature) ซึ่งเหมือนกับลักษณะของ "บุญบารมี"
 ของพระมหากษัตริย์ การเล่นเพลงในสมัยนั้น มักจะเริ่มด้วยเพลงโหมโรงก่อน ซึ่ง

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 39.

เพลงโหมโรงนี้ นอกจากจะมีวัตถุประสงค์เพื่อประกาศให้ทราบว่าดนตรีจะบรรเลงแล้ว ก็ยังมีจุดมุ่งหมายเพื่ออัญเชิญ เทพยาคาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายให้มาประชุมพร้อมกัน เพลงส่วนใหญ่ในยุคนี้มักจะใช้เพื่อเชิดชูกษัตริย์หรือบรรยายเรื่องราวที่มีลักษณะเป็นเทพนิยาย (Myth) เช่นเดียวกับในยุโรปสมัยกลาง อาจมองได้ว่าเพลงในยุคนี้รับใช้สถาบันพระมหากษัตริย์มากกว่าจะคิดค้นอำนาจของพระมหากษัตริย์ โดยการชักจูงใจให้เชื่อถือในพระมหากษัตริย์ แสดงว่าเพลงปลุกใจเริ่มมีบทบาทในการแสวงหาการสนับสนุนและความชอบธรรมของผู้ปกครองขึ้นแล้ว แต่ก็ยังเป็นเพียงการเริ่มต้นเท่านั้นและอาจเห็นได้ไม่ชัดเจนนัก

อนึ่ง การตั้งชื่อเพลงในยุคนี้อีกมีลักษณะแปลกอยู่ประการหนึ่ง คือ ไม่ได้ตั้งชื่อไปตามเนื้อเรื่องแต่เพียงอย่างเดียว โดยตั้งชื่อเพลงไปตามสำเนียงเพลงก่อนแล้วค่อยช่วยชื่อตามเนื้อเรื่อง เช่น เพลงที่มีสำเนียง ลาว ก็ใช้ชื่อเพลงลาว... เช่น เพลงลาวคำเป็นทราย เพลงลาวคำหอม ล้วนเพลงที่มีสำเนียง เขมร ก็ใช้ชื่อเพลงเขมร... เช่น เพลงเขมรไทรโยค ฯลฯ เป็นต้น หรือไม่ก็ตั้งชื่อเพลงไปตามลักษณะของเพลง เช่น เพลงเชิด ใช้เมื่อตอนเชิดของละคร เพลงโศก ใช้ประกอบกริยาร้องไห้ของตัวละคร เป็นต้น

เมื่อเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453-2468) อารยธรรมตะวันตก เริ่มเผยแพร่เข้ามามากขึ้น มีคำศัพท์ใหม่ ๆ เกิดขึ้น และนิยมใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษปะปนลงในภาษาไทย อันอาจเนื่องมาจากยังไม่ได้มีการบัญญัติศัพท์นั้น ๆ เป็นภาษาไทย อย่างเช่น คำว่า คอนสตีติวชัน (Constitution) ปาร์เลียมেন্ট (Parliament) คาบิเนต (Cabinet) ฯลฯ เป็นต้น การใช้ทับศัพท์ภาษาอังกฤษนี้ก็มีปรากฏในเพลงปลุกใจระบอบกบฏในยุคนั้นอยู่เหมือนกัน ซึ่งอาจมีอยู่หลายเพลง แต่ที่ตกทอดมาจนถึงปัจจุบันคงมีเพียงเพลงเดียว นั่นคือ เพลงเดินหน้าที่เป็นบทนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ซึ่งมีเนื้อร้องในตอนที่หนึ่งว่า "ทั้งเซ้า (South) ทั้งเวสต์ (West) ทั้งนอร์ท (North) ทั้งอีสต์ (East) จะคิดถึงตัวเราไย"

ในยุคนี้ กองทัพไทยเป็นสถาบันที่ทวีความสำคัญมากขึ้น กองทัพไทยดูจะเป็นเครื่องมือในการ เสริมสร้างความจงรักภักดีต่อราชบัลลังก์ภายใน นอกจากนี้ยังเป็น

สัญลักษณ์ของความทันสมัยในสายตาของโลกภายนอก¹⁵ แม้ว่าการเริ่มต้นของกองทัพไทยจะมาจากบรรดาเจ้านายและเชื้อพระวงศ์ต่าง ๆ แต่ต่อมาการศึกษาที่คนของกองทัพได้รับมาจากตะวันตกก็กลับเป็นพลังที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของระบบการเมืองไทย กองทัพไทยเริ่มมีอิทธิพลครอบงำการเมืองไทยและหันไปเผชิญหน้ากับผู้ปกครองหรือพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นผู้จัดตั้งกองทัพขึ้น ในคำนำของเพลงนั้น เพลงปลุกใจก็เริ่มมีมากขึ้นในกองทัพ ที่จริงแล้วเพลงปลุกใจได้มีใช้ในกองทัพมานานแล้ว ทั้งนี้ก็เพื่อปลุกใจให้กล้าหาญยอมเสียสละเพื่อชาติ ใช้ในการเดินทัพ การฝึก ตลอดจนกิจกรรมอื่น ๆ ในกองทัพซึ่งต้องการความพร้อมเพรียงในการกระทำร่วมกัน เพลงเหล่านี้เป็นเพลงที่ร้องต่อ ๆ กันมาตกทอดมาแต่โบราณ ครั้นอารยธรรมตะวันตกแผ่ขยายเข้ามา เพลงประเภทนี้ก็ได้รับการปรับปรุงเป็นเพลงปลุกใจที่มีลักษณะสมัยใหม่ขึ้น เริ่มมีการนำเอาเครื่องดนตรีสมัยใหม่มาใช้ และนำเอาเพลงเก่าที่ร้องต่อ ๆ กันมาเหล่านั้นมาเรียบเรียงขึ้นใหม่ สำหรับเพลงที่แต่งขึ้นใหม่นั้นก็มีอยู่แต่ยังคงเป็นจำนวนน้อย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากความสะดวกรวดเร็วที่ทำให้นักแต่งเพลงนิยมเอาเพลงเก่ามาเรียบเรียงใหม่มากกว่าจะแต่งขึ้นใหม่ทั้งหมด อย่างไรก็ตาม คำนำของเพลงในยุคนี้จำเป็นที่จะต้องพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับผู้แต่งเพลงเป็นประเด็นสำคัญ บรรดานักแต่งเพลงในยุคนี้ส่วนใหญ่หากมีความสามารถสูงแล้วก็มักจะได้รับพระราชทาน บรรดาศักดิ์ราชทินนาม ตลอดจนจรรยาที่ราชการที่เกี่ยวกับการดนตรีจากพระมหากษัตริย์ เช่น พระประสาธน์ครุฑพิภพ พระเจนดุริยางค์ หลวงประคับสุริย์ภักดิ์ หลวงประดิษฐไพเราะ หลวงเสนาะดุริยางค์ หลวงสว่างคนตรี ชุนเพลงไพเราะ ชุนคนตรีบรรเลง ฯลฯ เป็นต้น ความผูกพันระหว่างนักแต่งเพลงต่อกษัตริย์จึงมีมากและเป็นไปในลักษณะของพระมหากษัตริย์คุณอย่างสูงต่อนักแต่งเพลง ผลจึงทำให้เพลงที่ออกมามีศักดิ์อันอาจของพระมหากษัตริย์ไม่ปรากฏ

¹⁵ เบนเนดิกต์ ฮาร์ โอ.อี แอนเคอร์สัน, การศึกษาว่าด้วยรัฐไทย : สภาพไทยคดีศึกษา, แปลโดย บรรณาธิการปวารณสาร อ่างถึงใน ปวารณสาร (เมษายน 2525) 4 : 14

ลักษณะของเพลงจึงแสดงออกมาในลักษณะของความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์พร้อม ๆ ไปกับลักษณะของการชักจูงให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างชาติ ซึ่งเป็นนโยบายของพระมหากษัตริย์ด้วย แต่เนื่องจากกองทัพมีการพัฒนาสูงจนเป็นสัญลักษณ์ของความทันสมัยต่อสายตาโลกภายนอก ดังกล่าวแล้ว เพลงส่วนใหญ่ในยุคนี้จึงออกมาเพื่อกองทัพและคนของกองทัพเองมากกว่า ประกอบกับสื่อมวลชนต่าง ๆ ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลายอย่างทั่วถึง การแต่งเพลงเพื่อกองทัพจึงจะดีกว่าและเหมาะสมกว่า ซึ่งที่จริงแล้วเป็นเพลงที่แต่งกันตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 แต่นิยมร้องกันมากในช่วงรัชกาลที่ 6 ผู้นำกองทัพมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากต่อเพลงที่ออกมา โดยกองทัพในยุคนี้หากผู้นำกองทัพมีความสามารถในทางดนตรีด้วย เพลงก็จะมีมากขึ้น ส่วนคนในระดับล่าง ๆ ของกองทัพยังไม่มีบทบาททางด้านนี้สัก อย่างเช่นกองทัพเรือ นั้นมี กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ที่ทรงเป็นผู้นำกองทัพเรือและพระองค์ก็ทรงมีความสามารถในการดนตรี เป็นเยี่ยม พระองค์ได้ทรงนิพนธ์เพลงปลุกใจสำหรับนักเรียนและทหารเรือในเวลาเช้าแถวสวนมนต์ตอนเช้า และเวลาเดินทางไกล¹⁶ ได้แก่ เพลง คิมมิงทุคิรียัน ปัจจุบันเรียกว่าเพลงดอกประดู่ เพลงเดินหน้า และเพลงคาบของชาติ หนึ่งเพลงเหล่านี้ แต่งขึ้นเพื่อตอบโต้ต่อสถานการณ์ของเหตุการณ์ใน ร.ศ. 112 ที่ไทยต้องเสียดินแดนให้แก่ฝรั่งเศส โดยกองทัพเรือได้ต่อสู้เต็มที่แต่มีกำลังและอาวุธที่น้อยกว่า ทำให้กรมหลวงชุมพรฯ เจ็บแค้นพระทัยและแต่งเพลงขึ้นปลุกใจทหารเรือให้กล้าหาญเข้มแข็งพร้อมที่จะต่อสู้ศัตรูที่จะมารุกรานอย่างฝรั่งเศสอีก¹⁷

รัชกาลที่ 6 นั้น ทรงมีพระปรีชาสามารถในการประพันธ์ เป็นเลิศทั้งหนังสือ บทละคร และบทเพลงทั้งยังทรงมีความสนพระทัยในการดนตรี เช่นเดียวกับกษัตริย์ในสมัยก่อน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นที่เข้าใจและยอมรับกันโดยทั่วไปว่า รัชชานิยม ได้เริ่มเข้ามามีบทบาทอย่างจริงจังก็ในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้เอง พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะใช้ความรักชาติ ความชื่นชม และการตื่นตัว ในเกียรติศักดิ์ของไทย ของ

¹⁶ พล.ร.อ. ประพัฒน์ จันทวิรัช, พระประวัติและพระราชกรณียกิจในสมัยรัชกาลที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญธรรม, 2517), หน้า 248.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 246-251.

ประชาชน เพื่อแก้ไขปัญหาทางการเมือง และกำจัดอิทธิพลของคนอื่นในขณะนั้น
 ทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยปลายรัชกาลที่ 5 ที่เกิดเหตุการณ์ที่ชาวจีนนัดหยุดงาน
 ครั้งใหญ่ ในระหว่างต้นเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2453 ส่วนปัญหาทางการเมืองใน
 ขณะนั้นได้แก่ กฎ ร.ศ. 130 หรือในสมัยรัชกาลที่ 6 นี้เอง สิ่งเหล่านี้เป็น
 วิศวกรสำคัญภายในประเทศที่กระตุ้นให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงเห็นถึงความจำเป็นที่จะสร้างความสามัคคีในชาติ และแปรความสนใจของ
 ชนชั้นที่มีการศึกษา จากอำนาจทางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ชนชั้น
 นี้เห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชาติ ไปสู่อุดมการณ์อันสูงส่ง คือ ความรักชาติ
 โดยอาศัยการสร้างศรัทธาของชาติขึ้นเป็นเป้าหมายระบายนพลังทางการเมือง และ
 ความไม่พอใจต่าง ๆ ที่เกิดจากปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และจาก
 การที่รัชกาลที่ 6 ทรงพระปรีชาสามารถในการประพันธ์และการดนตรีนี้เอง
 พระองค์จึงทรงใช้บทพระราชนิพนธ์ภายใต้พระนามแฝงต่าง ๆ ได้แก่ อัครพาทู
 รามจิตติ ปลุกจิตสำนึกของคนไทยถึงความเป็นชาติ เกียรติภูมิของชาติกระตุ้นให้
 ชาวไทย เข้าใจถึงภัยที่เกิดจากอิทธิพลของชาวจีน ดังในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง
 "ยิวแห่งบูรพทิศ" "โคลนคืดลื้อ" "เมืองไทยจงตื่นเถิด" "พระร่วง" และ บท
 เพลงปลุกใจซึ่งได้แก่ เพลงสยามานุสติ และเพลงไทยรัฐ แสดงว่าการใช้เพลง
 ปลุกใจเพื่อประโยชน์ทางการเมืองได้เริ่มมีขึ้นและเห็นได้อย่างชัดเจนแล้ว แต่ยังมี
 มีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่มักจะออกมาในรูปของละครมากกว่า คล้ายกับลักษณะของ
 ละครและอุปรากรต่าง ๆ ซึ่งได้รับความนิยมมากทั้งจากผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้
 ปกครองในยุโรปสมัยกลาง

เพลงที่ประพันธ์ขึ้นมาในช่วงนี้อาจแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนใหญ่ ๆ นั่นคือ
 ส่วนหนึ่งเป็นเพลงไทยเดิมที่มีเนื้อหาแบบเดิม แต่ได้มีการปรับปรุงวิธีการเล่นใหม่
 โดยใช้วิธีการเรียบเรียงเพลงที่มีอิทธิพลมาจากตะวันตกมากขึ้น อีกส่วนหนึ่ง นัก
 แต่งเพลงเหล่านี้ก็ได้แต่งเพลงที่มีลักษณะเป็นเพลงปลุกใจมากขึ้น เพลงที่มีลักษณะ
 ชักชวนเริ่มมีและแพร่หลายออกมาจากกองทัพสู่ระดับชาติมากขึ้น

สรุป เพลงปลุกใจนั้นมีความสัมพันธ์กับการเมืองไทยอย่างลึกซึ้ง ผู้ปกครองของไทยได้ใช้เพลงปลุกใจเพื่อชักชวนประชาชนให้คล้อยตามนโยบายที่ได้วางไว้และเพื่อปลุกปลอบใจเจ้าหน้าที่หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้อีกเต็ม กาลาหามู สามารถต่อสู้เพื่อประเทศชาติ และกองทัพด้วยชีวิตได้มาเป็นเวลานานแล้ว ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี 2475 เสียอีก และต่อมาเพลงปลุกใจก็เริ่มมีบทบาทมากขึ้นหลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งอาจเนื่องมาจาก สื่อมวลชนมีมากขึ้น ระบบการจัดทำเพลงก็ดี นับตั้งแต่เริ่มแต่ง ก็มีวิธีการแต่งและเรียบเรียงที่ทันสมัย และถูกต้องตามหลักวิชาการดนตรี การบรรเลงก็บรรเลงโดยเครื่องดนตรีทันสมัยขึ้นและใช้นักดนตรีที่มีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้น ฯลฯ ที่สำคัญก็คือ รัฐบาลเริ่มรู้จักใช้เพลงปลุกใจให้เป็นประโยชน์ในทางการเมืองเพิ่มขึ้น เพราะในสมัยก่อนปี 2475 นั้น รัชกาลที่ 6 ก็ได้ใช้วิธีการปลุกใจประชาชนให้สนับสนุนราชบัลลังก์ แต่เน้นหนักไปในทางละครมากกว่าเพลง โดยมีอุปสรรคสำคัญคือ วิธีการบันทึกเพลงและนำเพลงมาฟัง ยังไม่แพร่หลายและเป็นที่ยุ้งยากมากกว่าในปัจจุบัน อย่างไรก็ตามก็ได้เป็นการแสดงให้เห็นแล้วว่าเพลงปลุกใจไทยนั้นมีความสัมพันธ์กับการเมืองไทยเป็นอย่างมากและเพลงปลุกใจก็เพิ่มบทบาทขึ้นเรื่อย ๆ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา